

Text#Text

2. Конституція України : Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141 із змін. та допов. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

УДК 343.102

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/729-730

Марина СОЛОДОВНИК

студентка ННІ права та інноваційної освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Сергій ІСЛАНКІН

старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

РЕГУЛЮВАННЯ ВОЛІ ОСОБИ СТОСОВНО ПРОВЕДЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

У кримінальному процесуальному законодавстві часто виникає потреба в безпосередньому залученні особи до реалізації певних кримінально-процесуальних дій. Наприклад, згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України, деякі дії, такі як проведення експерименту у житлі або отримання добровільної згоди на виконання певних процесуальних дій, вимагають згоди особи [1].

Однак є випадки, коли необхідно проводити процесуальні дії без прямої згоди особи, але за умови наявності судового дозволу та волевиявлення самої особи. Наприклад, це може стосуватися негласних слідчих дій. Такий підхід забезпечує баланс між захистом прав особи та необхідністю здійснення процесуальних заходів у кримінальному провадженні.

Судовий контроль в таких ситуаціях відіграє важливу роль у забезпеченні законності та захисті прав особи. Суддя має перевірити наявність підстав для обмеження прав особи, яка відмовляється від надання добровільної згоди. Проте є випадки, коли обмеження прав особи є неправомірним навіть при судовому контролі [4].

Наприклад, застосування примусу до особи для отримання інформації може порушувати її право на мовчання та право не свідчити проти близьких родичів. Такі дії можуть бути визнані порушенням прав особи, навіть якщо на них було отримано судовий дозвіл.

У воєнний період також можуть виникати випадки, коли потрібно здійснювати кримінальні процесуальні дії без згоди особи. У таких випадках прокурорський нагляд може замінити судовий контроль, що відповідає вимогам закону, але це підносить питання про відповідність правового регулювання в умовах воєнного стану [2].

Важлива пропозиція щодо врегулювання питань щодо проникнення до житла особи у зв'язку з проведенням слідчих та процесуальних дій у кримінальному процесі. Вона вказує на необхідність отримання судового дозволу перед проведенням таких дій, за винятком невідкладних випадків, що сприятиме запобіганню можливим неправомірним втручанням у приватне життя особи [5].

Однак при цьому виникає питання про зручність та ефективність кримінального провадження, оскільки процедура отримання судового дозволу може виявитися витратною на час та ресурси. Запровадження обов'язкового судового дозволу може ускладнити діяльність правоохоронних органів та знизити ефективність проведення слідства.

Наукова спільнота також обговорює питання про необхідність письмової згоди власника житла на проведення процесуальних дій. Вона відмічає, що це може бути важливим механізмом запобігання можливим зловживанням з боку правоохоронних органів. Однак такий механізм може виявитися недостатнім для захисту прав особи у випадках, коли вона відчуває тиск з боку правоохоронців.

На основі практики Європейського суду з прав людини видно, що отримання письмової згоди власника житла не завжди є достатнім заходом для захисту прав особи. Іноді суд констатує, що така згода була надана під тиском або без належних гарантій [7].

Особливо важливим є питання захисту прав особи у період воєнного стану, коли ризик порушення прав і свобод стає ще більшим. Врахування всіх обставин кожного випадку є важливим елементом забезпечення справедливого та ефективного кримінального провадження.

У випадках, коли особа з власної ініціативи погоджується на проведення процесуальних дій, може виникати ситуація, коли ця добровільність може стати причиною притягнення її до кримінальної відповідальності. У таких випадках важливо, щоб було достатньо ефективних заходів, щоб уникнути зловживань з боку правоохоронних органів, особливо в умовах воєнного стану [3].

Ці заходи можуть містити постійну відеофіксацію, обов'язкову участь захисника, неможливість альтернативних варіантів участі понятого, автоматичний судовий контроль і контроль з боку прокурора. У випадках, коли особа не сприяє самовикриттю або встановленню причетності інших осіб до кримінального провадження, може бути необхідним обмежений набір процесуальних гарантій, наприклад лише відеофіксація.

Коли особа надає згоду на проведення процесуальних дій у власних інтересах, наприклад як потерпілий, відповідні гарантії можуть бути менш важливими з погляду законодавства. Однак важливо забезпечити захист прав особи та уникнути порушень під час кримінального провадження, зокрема, шляхом встановлення ефективних процесуальних гарантій у законодавстві [2].

Положення, що дозволяє вилучати електронні та комп'ютерні системи, повинно бути обґрунтованим і супроводжуватися відповідними процесуальними гарантіями, щоб уникнути порушень прав людини, зокрема, недоторканності права власності. Важливо враховувати індивідуальні обставини кожного випадку та забезпечувати адекватний рівень захисту прав та свобод особи під час кримінального провадження, навіть в умовах воєнного стану [6].

Отже, зважаючи на викладене, регулювання волі особи щодо проведення кримінальних процесуальних дій під час воєнного стану вимагає комплексного підходу та врахування різноманітних факторів. Зокрема, необхідно забезпечити ефективні процесуальні гарантії, які захищали б права та свободи особи, включно з участю захисника, системою відеофіксації, автоматичним судовим контролем тощо. При цьому врахування рівня ризику порушення прав і свобод особи повинно бути основним визначником обсягу цих гарантій. Легітимність та прозорість процедур під час воєнного стану є важливими для забезпечення додержання прав людини та міжнародних норм. Отже, важливо, щоб законодавство враховувало специфіку ситуації воєнного стану, забезпечуючи баланс між необхідністю виконання правосудних процедур та захистом особистих прав та свобод громадян.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

2. Лисаченко С. Л. Окремі примусові засоби отримання відомостей від особи у кримінальному досудовому провадженні у контексті свободи від самовикриття та права не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С. 316–321.

3. Лоскутов Т. О. Загальні питання правового регулювання особливого порядку кримінального провадження, обумовленого правовим режимом воєнного стану. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2022. № 1. 3 с.

4. Лоскутов Т. О. Правове регулювання фіксування кримінального провадження в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 340–345.

5. Лучко О. А. Огляд у кримінальному досудовому провадженні. канд. Маріуполь : Донецький юридичний інститут Міністерства внутрішніх справ України, 2021. 269 с.

6. Постанова Верховного Суду у справі No 591/6423/15-к від 13 травня 2020 року. URL: https://zakon.cc/court/document/read/89251506_44e1aabe?fbclid=IwAR3VofBjOUbniifaikP2osN7r5DfWNajsQ54PbjfkgQe2lfy2pJt2lsaKiU

7. Рішення Європейського суду з прав людини «Белоусов проти України» від 07 лютого 2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_989#Text

8. Ісланкін С. М. Відсторонення від посади: Міжнародний досвід. Регламентації. Правова позиція. 2022. № 4 (37). С. 271–274. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/4/51.pdf>